

Tijd voor Clock

Het belang van nonformele culturele expertise voor cultuurparticipatie

Auteur: Miriam Geerdes-Gazzah (www.miriamgazzah.nl)

Op 1 december 2017 ontvingen Georgios Lazakis, Maribel Coco Perez en Saskia Kettelarij als eersten in Nederland een CLOCK certificaat op Master niveau. Naar aanleiding hiervan blikken we terug, en vooral vooruit op de rol van nonformele expertise in de cultuursector. Is er toekomst voor de autodidacte cultuurprofessional?

In zijn keynote tijdens De Kunst van Toekomst creëren, de jaarlijkse dag van het LKCA voor professionals en bestuurders op 2 oktober 2017, liet hoogleraar Urban Futures aan de Universiteit Utrecht Maarten Hajer (van oorsprong planoloog en politicoloog) zien wat het modernistisch denken van de afgelopen eeuw - waarin optimalisering van efficiëntie, winst en vooruitgang onze drijfveren waren - ons gebracht heeft: een gapend gat tussen arm en rijk, verkwisting van de aarde - uitputting van grondstoffen en klimaatverandering. Het immer groeiend kapitalisme creëert meer ongelijkheid; er is meer rijkdom voor de rijken, meer armoede voor de armen. Niet veel goeds dus, aldus Hajer. Hoe zouden we dit kunnen doorbreken? Hajer stelt dat we met behulp van onze verbeelding “onszelf uit dit rampscenario kunnen dromen.”

We kunnen de ‘crisis’ doorbreken, door bewust na te denken over hoe we ons leven de komende eeuw willen inrichten: over hoe we wonen, ons verplaatsen, onze steden inrichten. En over wat de alternatieven voor het huidige systeem zijn. In deze contemplaties en bespiegelingen is een belangrijke rol weggelegd voor verbeelding¹ en dientengevolge ook voor kunst en cultuur. Want verbeelding haalt inspiratie uit en is geworteld in kunst en cultuur. Het verbeelden van ideeën, dromen, wensen en behoeften wortelt inherent in ons collectieve culturele repertoire.

Kunst en cultuur spelen dus een belangrijke rol bij het nadenken over de toekomst. Cultuurparticipatie - zowel het beleven, kijken en ervaren ervan als het maken van cultuur - is bij uitstek een vorm van zelfexpressie die vanuit een bepaalde culturele beleving en een bepaald beleefd verleden een blik op de toekomst werpt vanuit het heden. Dus, cultuur als inspiratie voor het creëren van een betere wereld. Dat klinkt idealistisch en misschien naïef.

1 “Verbeelding is in feite een sociale handelingspraktijk: we vormen gemeenschappen rond een gedeelde toekomst. Via gedeelde verbeeldingen kunnen we omgaan met onzekerheid. We kunnen we met behulp van onze verbeelding een toekomstscenario visualiseren waarin we de kloof tussen groepen mensen en tussen de aarde en de mens niet groter laten worden?” (Hajer 2017: 7)

Maar de actuele en steeds weer oploeiende publieke discussie over de waarde van cultuur² toont aan dat Hajer een goed punt heeft.

De waarde van cultuur?

Anno 2018 de waarde van cultuur bepalen, betekent parameters scheppen voor een vernieuwde perspectief op cultuur. Momenteel bevinden we ons in een transitie van een oud naar een nieuw paradigma. Het culturele landschap verandert. De traditionele categorisering op basis van traditionele disciplines van kunst en cultuur met een grote K en C synchroniseert niet (meer) met het huidige landschap dat zich steeds meer kenmerkt door nieuwe cultuurvormen, cross-overs en kruisbestuivingen tussen wat men voorheen 'traditionele' disciplines zou noemen. 'Hoge' en 'lage' cultuur komen elkaar steeds meer tegen op een gelijk speelveld³. Bovendien komen er nieuwe vormen van kunst en cultuur bij die allerlei grenzen doorbreken. Daardoor veranderen het landschap, de makers en het publiek. In het Amerikaanse rapport Culture Track over cultuurparticipatie in de VS kun je lezen dat: *"Redefining the very meaning of culture is a major disruptor, necessitating a reassessment of experiences and services offered, a remapping of competition, and a reconceptualization of the cultural spaces of the future"* (Culture Track Report 2017: 111, zie ook samenvatting pagina's 7-8).

In het licht van verbreding van de definitie van cultuur, is het belangrijk om te kijken naar culturele kennisoverdracht in nonformele settings. Waarom? Het is immers juist ook in deze nonformele settings waarin nieuwe initiatieven en innovatieve ontwikkelingen in het culturele veld zich voordoen.

Nonformeel cultureel leren

Bij het nadenken over de randvoorwaarden die cultuurparticipatie moeten bevorderen in de toekomst, zoals het LKCA heeft gedaan in *Basis voor Cultuurparticipatie*, is het zinvol om daarbij ook na te denken over de status van nonformele expertise in dit geheel. Waarom en hoe nonformele expertise gedefinieerd en erkend wordt, heeft een impact op de ontwikkeling van dit (voor beleidsmakers grotendeels) onzichtbare deel van het culturele veld. De randvoorwaarden die nu geschapen worden, bepalen namelijk (mede) de toekomst van en toegankelijkheid tot kunst en cultuur in het algemeen.⁴

De onderzoeksrapportage *Culturele hotspots en nonformeel leren* liet zien dat op gebied van zelfontwikkeling en cultureel ondernemerschap een aantal terugkerende factoren een rol spelen bij de manier waarop jongeren op een autodidactische - en dus nonformele wijze -

2 Zie bijvoorbeeld de reeks debatten/lezingen die de Boekmanstichting in 2017 organiseerde onder de noemer 'Waarde van cultuur': <https://www.boekman.nl/debat/waarde-van-cultuur>

3 In de VS vindt een gelijksoortige ontwikkeling plaats, aldus CultureTrack 2017:7-8.

4 *Basis voor Cultuurparticipatie* (LKCA 2017) benoemt een aantal sleutelvoorwaarden die toegankelijkheid tot cultuur bepalen en dus ook bepalend zijn voor de graad van cultuurparticipatie: Informatie / kennis/ inspiratie / vaardigheden, ruimte, materialen en geld of middelen

cultuur maken en overdragen en zichzelf ontwikkelen. Het onderzoek beschreef hoe zelfontwikkeling vaak een door elkaar lopende mix van formeel, nonformeel en informele leersettings zijn, zowel voor wat betreft de locaties en instanties waar er geleerd wordt, alsmede de gevolgde methodieken (hoe). De structuur is vaak semi-georganiseerd en de leerwegen komen qua inhoud en doelstelling tot stand in onderling overleg tussen 'meester' en 'leerling'. Vaak gaat het om peer-to-peer educatie en hecht men groot belang aan mentorschap, rolmodellen, inspirators waarbij de intermenselijke relatie dus een belangrijke plek inneemt. Ten slotte bepaalt uiteindelijk intrinsieke motivatie of er sprake is van doorontwikkeling of niet. De validering van opgedane kennis en kunde geschiedt op diverse en eigentijdse wijzen. Naast het kilometers maken op de traditionele podia of platforms, openen social media de deuren naar een potentieel wereldwijd publiek en het vergaren van 'likes' levert cultureel kapitaal.⁵

Cultureel ondernemerschap ontspint zich vanuit een doe-het-zelf mentaliteit, en ontwikkelt zich rondom het spanningsveld van behoud van authenticiteit en artistieke vrijheid tegenover commercialisering en marktgericht denken. Noemenswaardig is ten slotte dat de nonformele autodidacten in het onderzoek vaak tegelijkertijd maker en klant zijn, of docent en leerling, of consument en producent. Grenzen lopen continu over en door elkaar heen (Culturele hotspots en nonformeel leren 2017: 29, 37, 49).

[CLOCK](#) werkt aan de erkenning en validering van deze nonformele expertise en kunde van cultureel ondernemers en makers: autodidacte kunstprofessionals. Met deze tool kunnen jonge kunstenaars, artiesten en cultureel ondernemers hun formele en nonformele vaardigheden en kennis in kaart brengen. Hun portfolio, kunnen ze toetsen en uiteindelijk certificeren met een Europees erkend certificaat op mbo-, hbo- of masterniveau. Autodidacten zijn een toegevoegde waarde voor de cultuursector. Door schade en schande wijs geworden, met een grote dosis intrinsieke motivatie en doorzettingsvermogen weten ze te laveren tussen georganiseerde, geïnstitutionaliseerd instanties en grotendeels onzichtbare culturele hotspots waar nonformele en informele culturele kennisoverdracht hoogtij vieren. Zij weten als geen ander wat en hoe je cultureel geïnteresseerde jongeren en kinderen boeit, omdat ze zelf ook zo zijn geweest. Doordat zij toegang hebben tot zowel de geïnstitutionele kaders als de onzichtbare vrije ruimtes⁶, zijn ze op de hoogte van wat er broeit in de broedplaatsen, daar waar veel nieuwe initiatieven en innovaties geboren worden. Alleen al om deze redenen zijn zij belangrijk voor de toekomst van het culturele landschap in Nederland; met of zonder officieel diploma.

5 Culturele hotspots en nonformeel leren (2017:49-50).

6 Zie ook De Bruyne, L., & Rogé, B. (red.) (2014). Tussen ruimte, kunst en kapers. Wat we kunnen leren van het creatief ondernemerschap in 'vrijhavens'? Antwerpen: Demos.

Geraadpleegde bronnen

Culturele hotspots en nonformeel leren. Cultuurparticipatie van jongeren in Gelderland op de kaart gezet. LKCA, 2017. Ook online te raadplegen via:

[http://www.lkca.nl/~media/downloads/publicaties/2017/cp_culturele_hotspots_en_nonformeel_leren_def%20\(2\).pdf](http://www.lkca.nl/~media/downloads/publicaties/2017/cp_culturele_hotspots_en_nonformeel_leren_def%20(2).pdf)

De Bruyne, L. en Rogé, B. (red.) (2014). Tussen ruimte, kunst en kapers. Wat we kunnen leren van het creatief ondernemerschap in 'vrijhavens'? Antwerpen: Demos. Geraadpleegd op 5 februari 2018:

http://demos.be/sites/default/files/demos2014_tussen_ruimte_kunst_en_kapers.pdf

LaPlaca Cohen (2017) Culture Track. Topline summary report, New York. Geraadpleegd op 5 februari 2018: www.culturetrack.us.

Van Dijk, A. *et al.* Basis voor cultuurparticipatie. Een agenda voor actieve cultuurparticipatie in de toekomst. LKCA, 2017. Geraadpleegd op 5 februari 2018:

http://www.lkca.nl/~media/downloads/portals/amateurkunst/bcp_def.pdf

Hajer, Maarten (2017). De macht van verbeelding (oratie). Geraadpleegd op 5 februari 2018:

https://www.uu.nl/sites/default/files/20170320-uu_oratie-hajer.pdf